

Ingliz adabiyotida Jorj Murning naturalistik nazariyasi

Alisher Sharafiddinovich Yusupov
Samarqand davlat chet tillar instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz adabiyoti naturalistik oqimining eng yorqin namoyandasi Jorj Murning mazkur oqimning ommalashuviga qo'shgan hissasi va dunyo adabiyotiga ta'siri haqida gap ketadi.

Kalit so'zlar: naturalizm, evolyutsiya ta'limoti, realizm, asar kompozitsiyasi

George Moore's naturalistic theory in English literature

Alisher Sharafiddinovich Yusupov
Samarkand State Institute of Foreign Languages

Abstract: This article talks about George Moore's contribution to the popularization of this movement and his influence on world literature, the most prominent manifestation of the naturalistic stream of English literature.

Keywords: naturalism, theory of evolution, realism, composition of the work

Jorj Murning 1880-yillardagi faoliyati, shu jumladan uning jurnalistlik faoliyati va to'rtta romani, uning eng muhim avtobiografik asarlari yaratilishi an'anaviy ravishda naturalistik nazariyaga eng ko'p ta'sir qilgan deb hisoblanadi.

Fransiyadan qaytib kelgach, yozuvchi bo'lishga qaror qilib, u ongli ravishda turli xil fransuz yozuvchilarining uslub xususiyatlarini o'rganishni boshladi, shunda ularning tajribasidan foydalanib, hayot haqidagi o'z qarashlarini ifoda etishga harakat qildi. 80-yillarda Mur juda ko'p va jasorat bilan tajriba o'tkazdi, yozish uslubini takomillashtirdi va o'ziga xosligini yanada yorqinroq ko'rsatishga yordam bera olmaydi deb o'ylagan hamma narsalardan osongina voz kechdi.

Murning birinchi adabiy tajribalari, "Zamonaviy oshiq" va "Masxarabozning rafiqasi" romanlari o'zlarining naturalizmida unchalik ham muvaffaqiyatli, taqlid qiluvchi, juda to'g'ridan-to'g'ri bo'lmagan. Ko'plab zaif tomonlarga qaramay, "Zamonaviy oshiq" unchalik katta bo'lmagan bo'lsa ham ma'lum bir muvaffaqiyatga erishdi va muallifni keyingi ijodga undadi. Romanni tahlil qilish tadqiqotchilarga yosh Murning ijodiy uslubining yanada rivojlangan va keyinchalik uning asarlarida shakllangan ba'zi muhim jihatlari to'g'risida xulosalar chiqarishga imkon beradi.

Mur ijodining ingliz tadqiqotchisi Richard Key to'g'ri ta'kidlaganidek, "Zamonaviy oshiq" yozuvchi tomonidan Parijda topilgan hayotiy tajribasining badiiy

timsolidir. U sevgi, san'at va dunyoviy hayot haqida roman yozishga qaror qildi, birinchi navbatda, bu mavzular XIX asr fransuz romanshunoslari tomonidan faol ishlab chiqilganligi sababli, uning namunalariga e'tibor qaratdi, ikkinchidan, o'tmishda professional ravishda rasm chizish bilan shug'ullanganligi sababli, u rassomlar hayoti haqida ma'lum bir tasavvurga ega edi va ularning yashash sharoitlarini yaxshi bilardi. Shu tarzda tanlangan roman mavzusi Murning o'sha paytda tan olgan naturalizm nazariyasining talabini qondirdi, unga ko'ra yozuvchi-naturalist o'z tadqiqotlari obyektini sifatida o'zi bilgan narsalarni eng kichik tafsilotlarigacha bilishi kerak.

Bosh qahramon, rassom Lyuis Seymur obrazini yaratish uchun Mur o'zining parijsk do'sti Veldon Xavkinsning shaxsiy xususiyatlaridan foydalangan, u "Yosh odamning e'tirofi" da Lyuis Marshall deb nomlangan. Marshall yosh parijsk rassom, unchalik ham iste'dodli emas, lekin san'atdagi barcha moda tebranishlariga sezgir. Dunyoviy jamiyat axloqida nihoyatda murakkab va axloqiy jihatdan unchalik sezgir bo'lmagan, u katta shaxsiy jozibaga ega bo'lib, boy va qudratli ayollar bilan doimiy muvaffaqiyat qozonib, martaba ko'tarish va moddiy foyda olish uchun foydalanadi.

Mur o'z romanini yosh rassom unga oshiq bo'lgan uchta ayolning sadoqati tufayli erishgan yorqin martaba haqida ajoyib latifalar deb ataydi. Mur oddiy hunarmandchilik san'atiga xizmat qilishni tenglashtirgan va o'z maqsadiga erishish vositalaridan uyalmaydigan xudbin va behuda rassomning o'ta tanqidiy portretini yaratadi. Zaif irodali va kam iste'dodli Seymur doimo yordamga muhtoj. Mur tasvirida u farovonlikka erisha oladigan va gullab-yashnaydigan toqqa chiqadigan o'simlikka o'xshaydi, faqat u o'rab turgan kuchli daraxtlardan hayotni so'rib oladi.

U o'zining yangi va qiyin sohadagi birinchi qadamlarini go'zalligi va notiqligiga oshiq bo'lgan yosh ishchi Gvin Lloydning yordami bilan amalga oshiradi, garchi ular uning to'liq ichki bo'shlig'ini yaxshi yashira olmasalar ham. Kambag'alligiga qaramay, u unga iloji boricha yordam beradi, fidoyilik bilan unga g'amxo'rlik va mehr beradi. Ammo uning ishi rassom sifatida yurishmaydi, uning asarlari sotib olinmaydi, u umidsizlikka tushadi. Keyin Gvin unga bo'lgan muhabbatidan ichki axloqiy taqiqni buzishga qaror qiladi: u uning oldida yalang'och suratga tushishga rozi bo'ladi. O'sha kunlarda Angliya uchun yalang'ochlik jasur yangilik edi va jamoatchilikning qiziqishini uyg'otdi. Uning rasmlari sotila boshlanadi, uning tanishlar doirasi kengayadi, buyurtmalar paydo bo'ladi, zamonaviy rassom oldida aristokratlarning eshiklari ochiladi.

Mur sevishganlar o'rtasidagi psixologik ziddiyatni tasvirlaydi. Gvin o'zining axloqiy qulaganidan narsadan qattiq azob chekadi; u Seymurga achchiq-achchiq tanbeh qiladi va qayg'ulariga chek qo'yadi. Asta-sekin har qanday faoliyatdan uzilib, u hayot bilan aloqani yo'qotadi va asta-sekin qashshoqlikka tushadi.

Biroq, uning taqdiri Seymurga umuman qiziq emas, u uni tark etib, yangi, bu safar boy, dunyoviy ayol xonim Bensemning qiyofasida o'zining himoyachisini topadi, u o'zining jozibali himoyachisiga shunchalik bog'lanib qoladiki, uning go'zalligi qanchalik tez pasayotganini biladi. Yolg'izlikka mahkum bo'lib, u o'z his-tuyg'ularining barcha kuchlarini bera oladigan odamga ehtiyoj sezadi. U Lyuisga yordam berish va uni mashhur qilishni o'z hayotining maqsadiga aylantiradi. U bir vaqtning o'zida unga hayot uzoq vaqtdan beri yetishmagan barcha narsalar er va bolasiga aylanadi.

Ushbu yangi aloqadan rassom unga asqotishi mumkin bo'lgan barcha moddiy imtiyozlarni oladi. Agar Gvin unga san'at salonlarida shuhrat qozonishga yordam bergan bo'lsa, unda Bensem xonimning boyligi va ijtimoiy mavqei tufayli Seymur oliy martabali jamiyatga kirib, u yerda yangi tanishlar orttiradi.

Bundan tashqari, jamoat zinapoyalari balandligiga ko'tarilish uchun kurashda, Lyuis ledi Xelen Trevor bilan foydali nikoh tuzadi, uning go'zalligi rassomni boyligi va unvonidan ancha kamroq jalb qilar edi. Rassomning jozibasiga berilib, ledi Lyuis faqat hisob-kitob bilan unga uylanganligini juda kech anglaydi: xotini uning manfaatlariga xizmat qilar ekan, o'z mavqeini mustahkamlash uchun dunyoning kuchli tomonlari orasida har xil fitnalarni boshlagan bo'lsada, u o'zining sevgi sarguzashtlarini davom ettiradi. Boylikda ham qashshoqlikda bo'lgani kabi Seymur ham beparvolarcha vaqt o'tkazadi.

Mur rassomning portretini chizishda o'ziga xos tabiatga asoslangan uslubdan foydalanadi, u romanni har qanday axloqiy darsning illyustratsiyasiga aylantirishdan ehtiyotkorlik bilan qochadi, himoya qilish yoki rad etish uchun biron bir pozitsiyani ilgari surmaydi. Mur qahramonining axloqsizligi asosan jazosiz qoladi, Aksincha, moddiy manfaatlargagina asoslangan hayot tarzi g'alaba qozonadi.

Mur rassomning qiyofasini tasvirlashga intiladi, unda tashqi jozibadorlik va ichki shafqatsizlik qorishmasi, uning quyosh ostidagi joy uchun shafqatsiz kurashga moslashuvchanligi ta'kidlagan. Omon qolish uchun kurash biologik qonunni amalga oshirish sifatida tavsiflanadi, unga ko'ra faqat kuchliroq shaxslar va turlar omon qoladi, zaiflari esa o'ladi.

Yozuvchi oliyjanob harakatga, fidokorona chuqur his-tuyg'ularga qodir bo'lmagan vassallikning psixologiyasini ishonchli tarzda ochib berishga, mustaqil fikrlash qobiliyatidan mahrum bo'lgan, ammo o'z jozibasidan uyalmasdan foydalanib, birov fikrining mevalarini o'zlashtira oladigan odamning fe'l-atvorida ayyorlik va soddalik, dangasalik va shahvoniylikning murakkab qorishmasini ochib berishga muvaffaq bo'ldi. Biroq, bu barcha aqlli xatti-harakatlar uni rassomga aylantirmaydi. Mur hech qayerda o'z pozitsiyasini to'g'ridan-to'g'ri ifoda etmasdan, shunga qaramay, butun hikoya davomida inson qadr-qimmatini tuyg'usiga ega bo'lmagan kishi haqiqiy rassom bo'la olmasligini aniq ko'rsatib turadi. Murning

qahramoni o'zining chiroyiga ishonadi va, albatta, uning yordamida u tashqi muvaffaqiyatga erishadi, ammo u ichki kuch va kuchli his-tuyg'ularga ega emas, Murning fikricha, ularsiz rassom rassom bo'la olmaydi. Mur rassom Mur moralistga qaraganda o'z qahramoniga nisbatan qattiqqo'lroq bo'lib chiqdi, u naturalistik janrning qonunlariga bo'ysunib, uni hukm qilish huquqiga ega emas deb hisoblaydi.

Garchi roman kompozitsion jihatdan bosh qahramonga qaratilgan bo'lsada, uchta ayolning tasviri rasmiy nuqtai nazardan hikoya qilishda kam joy egallaydi, ammo aynan romandagi ayol tasvirlari ancha jonli va psixologik jihatdan yaxlit bo'lib chiqadi. Tadqiqotchilar psixologik chuqurlikdan mahrum bo'lgan markaziy erkak xarakterini tasvirlashda biroz zaiflikni ta'kidlaydilar. Shu bilan birga, Mur tomonidan taqdim etilgan ayol xarakterlari hayotiy va ziddiyatli. Ular hurmatni uyg'otishadi, chunki ularning har birida yozuvchi o'z qadr-qimmatini tasdiqlash uchun tanlagan yo'lini kashf etgan va psixologik jihatdan asoslagan. Bunday qarama-qarshilikning sababi, ehtimol, bir tomondan, Seymur figurasi naturalizm dasturining juda to'g'ridan-to'g'ri timsoli bo'lib xizmat qiladi, boshqa tomondan, Murning keyingi ishidan ko'rinib turibdiki, ayol psixologiyasiga qiziqish va unga chuqur kirib borish imkoniyati yozuvchiga butun faoliyati davomida xosdir.

"Zamonaviy oshiq" naturalistik adabiyotdagi asarlarning bir qator belgilariga ega: bu muallifning asardan shaxsiy pozitsiyasini yo'q qilishi, materialni taqdim etishning asosiy prinsipi muallif kuzatgan shaklda ma'lum bir hayotiy vaziyatni tasvirlash, bu hujjatli va faktografik tamoyillarga rioya qilish, tasvirlangan faktlardan saboq olish istagidan qasddan voz kechish va an'anaviy viktorian romanida bo'lgani kabi, romanni yakuniy axloqiy xulosa bilan yakunlash, tabiiy samimiylik bilan ehtirosning fiziologik asosini ta'kidlaydigan sevgi epizodlarini tasvirlash.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mamajonov S. Uslub jilolalari. – N: Sharq, 1996, 33-b.
2. Mirvaliyev S. O'zbek adiblari. – N: Tasvir, 1999, 18-b
3. Mirvaliyev S. Qirollik yozuvi. – N: O'zbekiston, 2002, 16-b.
4. Nurmatov U. XX asr ingliz adabiyoti. – N: O'zbekiston, 1995, 55-b.
5. Nurmatov U. Yangi o'zbek adabiyoti tarixi. – N: Adakemnashr, 1993, 13-b.
6. Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. – N: Davr press, 2009, 43-b.
7. Sharafiddinov O. Adabiyot – hayot darsligi. – N: Sharq, 1998, 42-b.
8. Sharafiddinov O. E'tiqodimni nega o'zgartirdim? – N: Sharq, 1994. 62-b.
9. Vendler H. Moore's stories. – P: ABC, 2011, 14 p.
10. Топоров А. Джордж Мур и русская литература. – И: Москва, 1987, 44

стр.